

A man with short brown hair, wearing a white long-sleeved shirt and light-colored shorts, stands on a sandy beach with his back to the camera. He is looking out over a calm sea towards a distant, hazy coastline with some trees. The sky is a pale, overcast grey.

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ
ΚΟΡΤΩ

ΟΤΑΝ ΚΟΙΜΟΥΝΤΑΙ
ΟΙ ΦΙΛΟΙ ΜΟΥ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΟΤΑΝ ΚΟΙΜΟΥΝΤΑΙ ΟΙ ΦΙΛΟΙ ΜΟΥ

ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

- ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΩΝ ΒΙΤΣΙΩΝ, διηγήματα (Εξάντας, 1999)
- ΡΑΜΠΑΣΤΕΝ, μυθιστόρημα (Εξάντας, 1999)
- ΤΟ ΤΕΤΡΑΓΩΝΟ, μυθιστόρημα (Εξάντας, 2000)
- ΣΤΟΙΧΕΙΩΜΕΝΟΣ, μυθιστόρημα (Εξάντας, 2001)
- ΑΝΙΜΑΛ, αστυνομικό μυθιστόρημα (Εξάντας, 2002)
- Ο ΓΛΥΠΤΗΣ ΤΟΥ ΔΡΟΜΟΥ, νουβέλα (Οδός Πανός, 2002)
- ΟΙ ΝΕΡΑΪΔΕΣ ΤΟΥ ΜΑΝ, αστυνομικό μυθιστόρημα
(Εξάντας, 2003, Καστανιώτης, 2013)
- Ο ΓΙΟΣ ΤΗΣ ΤΖΟΚΟΝΤΑ, νουβέλα (Εξάντας, 2003)
- Η ΛΥΣΣΑ, νουβέλα (Μίνωας, 2004)
- ΑΥΤΟΚΤΟΝΩΝΤΑΣ ΑΣΥΣΤΟΛΑ, μυθιστόρημα (Καστανιώτης, 2005)
- Ο ΔΑΙΜΟΝΙΣΤΗΣ, μυθιστόρημα (Καστανιώτης, 2007)
- Ο ΑΦΑΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΝΙΚΟΥ, μυθιστόρημα (Καστανιώτης, 2008)
- ΔΕΚΑΕΞΙ, μυθιστόρημα (Καστανιώτης, 2010)
- ΤΑ ΟΡΦΑΝΑ, θεατρικοί μονόλογοι (Ποταμός, 2012)
- Ο ΤΑΞΙΤΖΗΣ ΤΩΝ ΟΥΡΑΝΩΝ, ποίηση (Οδός Πανός, 2012)
- Η ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ ΜΙΑΣ ΣΚΥΛΑΣ, μυθιστόρημα (Διόπτρα, 2013)
- ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΗΣ ΚΑΤΕΡΙΝΑΣ, μυθιστόρημα (Εκδ. Πατάκη, 2013)
- ΕΠΕΙΔΗ ΕΙΝΑΙ Η ΚΑΡΔΙΑ ΜΟΥ, μυθιστόρημα (Εκδ. Πατάκη, 2014)
- ΕΡΩΣ ΑΝΙΚΑΤΕ ΜΑΣΑΝ, ευθυμογραφήματα (Εκδ. Πατάκη, 2015)
- Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΠΟΥ ΕΤΡΩΓΕ ΠΟΛΛΑ, ευθυμογραφήματα
(Καστανιώτης, 2012, αναθεωρημένη έκδοση Εκδ. Πατάκη, 2016)
- ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ (Εκδ. Πατάκη, 2016)
- ΜΙΚΡΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΡΕΛΑΣ, αυτοβιογραφικό μυθιστόρημα
(Εκδ. Πατάκη, 2016)
- PENA, μυθιστόρημα (Εκδ. Πατάκη, 2017)
- ΦΩΤΙΑ ΣΤΑ ΣΑΒΒΑΤΟΠΑΧΑ, ευθυμογραφήματα (Εκδ. Πατάκη, 2018)
- ΣΚΥΛΙΣΙΑ ΨΥΧΗ, μυθιστόρημα (Εκδ. Πατάκη, 2018)
- ΤΟ ΜΥΣΤΙΚΟ ΤΟΥ ΛΕΟΝΑΡΝΤΟ, μυθιστόρημα (Εκδ. Πατάκη, 2019)
- ΔΕΣΠΟΙΝΑ, μυθιστόρημα (Εκδ. Πατάκη, 2020)
- Η ΚΑΛΥΤΕΡΗ ΧΕΙΡΟΤΕΡΗ ΜΕΡΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΣΟΥ, (Εκδ. Πατάκη, 2020)

ΑΪΓΟΥΣΤΟΣ ΚΟΡΤΩ

Όταν κοιμούνται
οι φίλοι μου

μυθιστόρημα

Θέση υπογραφής δικαιούχου δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας
εφόσον αυτή προβλέπεται από τη σύμβαση

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως άνευ γραπτής αδειάς του εκδότη η κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Εκδόσεις Πατάκη – Σύγχρονη ελληνική λογοτεχνία
Πεζογραφία – 501

Αύγουστος Κορτώ, *Όταν κοιμούνται οι φίλοι μου*

Υπεύθυνος έκδοσης: Κώστας Γιαννόπουλος

Επιμέλεια – Διόρθωση: Χρίστος Κυθρεώτης

Σελιδοποίηση: Κωνσταντίνος Καπένης

Έργο εξωφύλλου: Andrew Wyeth, *Above the Narrows*, 1960/

© ARS New York/ΟΣΔΕΕΤΕ Αθήνα, 2021

Copyright© Σ. Πατάκης Α.Ε.Ε.Δ.Ε. (Εκδόσεις Πατάκη)

και Αύγουστος Κορτώ, Αθήνα, 2021

Πρώτη έκδοση από τις Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα,

Απρίλιος 2021

Κ.Ε.Τ. Δ496 Κ.Ε.Π. 200/21 ISBN 978-960-16-9328-6

ΠΑΝΑΓΗ ΤΣΑΛΔΑΡΗ (ΠΡΩΗΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ) 38, 104 37 ΑΘΗΝΑ,

ΤΗΛ.: 210.36.50.000, 801.100.2665, 210.52.05.600, ΦΑΞ: 210.36.50.069

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 210.38.31.078

ΥΠΟΚ/ΜΑ: ΚΟΡΥΤΣΑΣ (ΤΕΡΜΑ ΠΟΝΤΟΥ – ΠΕΡΙΟΧΗ Β' ΚΤΕΟ), 57009 ΚΑΛΟΧΩΡΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ,

ΤΗΛ.: 2310.70.63.54, 2310.70.67.15, 2310.75.51.75, ΦΑΞ: 2310.70.63.55

Web site: <http://www.patakis.gr> • e-mail: info@patakis.gr, sales@patakis.gr

Στο Κουτάβι -
δε χορταίνεται η παρέα σου

Η προδοσία ξεκινά μ' αυτές εδώ τις λέξεις – σε δευτερόλεπτα, μας πούλησα.

Θυμάμαι τον όρκο μας, άλλωστε, τον θυμάμαι κατά λέξη· τον συγκεκριμένο τον είχα γράψει εγώ.

Ήμασταν στον Σάκο, πάνω, στο δώμα· Ιούλιος μήνας, ζέστη κολασμένη – ο ιδρώτας μας ποτάμι. Από ένα παράθυρο κάπου κοντά, η Λίτσα Διαμάντη φώναζε απελπισμένα, *Νύχτα, στάσου!* κι ας ήταν μεσημέρι – μπορεί να στεκόταν η επόμενη.

Με τα χέρια ενωμένα, τα μάτια κλειστά, είχαμε ορκιστεί:

Αν δεν πω εγώ την ιστορία μου, δε θα την πει κανείς. Δεν παραδίνομαι στη μακάβρια περιέργεια, στο υποκριτικό ενδιαφέρον, στο μελόδραμα. Μακριά από μένα οι φυλλάδες, τα ρομάντζα. Η μνήμη μου θα ζήσει μαζί μου, ή θα πεθάνει μαζί μου.

Κι έπειτα, με μια βελόνα, τρυπήσαμε τους δείκτες μας και τους κολλήσαμε, ανακατεύοντας το αίμα. Τι άλλο είχαμε να φοβηθούμε; Ήμασταν απόφοιτοι του φόβου.

Ξεχνώ τι κάναμε μετά – ανάψαμε τσιγάρο, υποθέτω, ή την ήπιαμε, ή αδειάσαμε τις τσέπες μας να δούμε αν τα φιλά μας έβγαιναν για σουβλάκια ή για Marlboro.

Τι συμβαίνει στ' αλήθεια όταν ορκίζεσαι; Χτίζεται άραγε αυτομάτως στο μυαλό σου μια πόρτα, που δεν πρέπει ν' ανοίξει; Αλλά τι νόημα έχει μια πόρτα για πάντα κλειστή; Η πίστη, η προστασία πρέπει να 'χουν ένα άνοιγμα – να μπορείς να μπαينوβγαίνεις.

Μπορεί να 'ναι απλώς μια σοβαρή υπόσχεση, ένας κοινωνικός, καθωσπρέπει σπασμός μπροστά σε μια σημαντική απόφαση: δίνεις τον όρκο και γίνεσαι σύζυγος, μάρτυρας υπεράσπισης, γιατρός. Ο ίδιος ο μέλλοντας είναι σαν όρκος: Θα σηκωθώ νωρίς. Θα γιορτάσουμε παρέα. Θα σ' αγαπώ παντοτινά. Όμως το μέλλον είναι άγνωστο – πώς να μην το παραβείς;

Κι εμείς οι τρεις ορκιζόμεσταν με την παραμικρή αφορμή, σαν μέλη μυστικής αδελφότητας – μπορεί να μη χορταίναμε το φαΐ, τη στοργή, τη σιγουριά, αλλά ήμασταν σκασμένοι από μεγάλα λόγια, δικής μας επιπόνησης. Το γεγονός ότι επί χρόνια αθετούσαμε τις πιο βαριές δεσμεύσεις, απέναντι στον ίδιο μας τον εαυτό, μας έριχνε στους πομπώδεις, αυτοσχέδιους όρκους με ακόμα μεγαλύτερη μανία, σαν τον άπιστο άντρα που σφιχταγκαλιάζει τη γυναίκα του την ώρα που εκείνη κοιμάται, και μονολογεί πως ναι, μα τον Θεό, δεν έχει μάτια για άλλη.

Έξι ιδρωμένες παλάμες, τρία ματωμένα δάχτυλα, τρεις σιγανές φωνές στο μισοσκόταδο – μα απόμειναν μονάχα τα δικά μου. Και πώς να παζαρέψεις με τους νεκρούς; Πώς να σας πω, Ο όρκος –η ζωή μου– έχασε το νόημά του όταν σβήσατε; Πώς να σας το φέρω με το μαλακό ότι έκτοτε έχω δώσει ένα σωρό άλλες υποσχέσεις; Ο σεβασμός στον πεθαμένο είναι σαν να σκεπάζεις με κουβέρτα το μάρμαρο, σαν να κρατάς αναμμένο το καντήλι του τάφου για να βρει τον δρόμο του γυρισμού. Δεν μπορείτε πια να μου θυμώσετε, να μου κρατήσετε μούτρα – έπειτα από τόσα χρόνια, μετά βίας θυμάμαι τις παιδικές μας φάτσες, τις εκρήξεις, τους καβγάδες μας, εκείνη την οργή που καμωνόταν το αμίλητο άγαλμα κι ωστόσο ξεφούσκωνε σαν άδετο μπαλόνι. Είναι ανθρώπινο –αντανεκλαστικό της ψυχής– να προδίδεις όσους έφυγαν πριν από σένα, τους προγόνους – κι εσείς, παντοτινά εικοσάρηδες, έχετε γίνει τώρα, που κοντεύω τα σαράντα πέντε, οι μόνοι αληθινοί μου πρόγονοι.

Επειδή μου ξεγλιστράτε – γι’ αυτό κρατιέμαι από σας, όχι με τα χέρια, που βρίσκουν δυο δεκαετίες το κενό, μα με τα δάχτυλα στα πλήκτρα. Άλλοτε θα ήσασταν τα λουλούδια και τα φύλλα μου, σ’ ένα μεγάλο λεύκωμα με σελίδες από λευκό χαρτόνι και ρυζόχαρτο – αλλά κανείς δεν ασχολείται πια με τέτοιες τρυφερές χειροτεχνίες. Ως και τα άλμπουμ τεί-

νουν να εξαφανιστούν – οι φωτογραφίες, σαν κι εσάς τα δυο, πλανιούνται στον αέρα.

Παλιά, οι ξεχασιάρηδες έδεναν μια κλωστή στο δάχτυλό τους, ή ένα κομμάτι σπάγκο, για να το βλέπουν και να θυμούνται κάτι που έπρεπε να κάνουν, κάτι επιτακτικό. Αν έκανα κι εγώ το ίδιο, τα νήματα θα απλώνονταν απ' τη Συγγρού και τη Βασιλίσσης Όλγας ίσαμε τα Εξάρχεια, το Μουσείο, την Κυψέλη, την πλατεία Αμερικής – οι περαστικοί θα σκόνταφταν, τα αμάξια θα έκοβαν μέτρα ολόκληρα μνήμης, περιστέρια και σπουργίτια θα έφτιαχναν τις φωλιές τους με τα χρέη μου.

Το σφάλμα είναι δικό μου, φυσικά: τα πρώτα χρόνια, για να χωρέσω πάλι στον κόσμο που με απέβαλλε, έκανα σαν το γυμνασιόπαιδο, που παριστάνει ότι δεν πέρασε ποτέ απ' το δημοτικό, ότι δε θυμάται τη βέργα και τον χάρακα, τα χαστούκια της δασκάλας, την τιμωρία στον πίνακα, τη χλεύη και τη βία των παιδιών στην αυλή, γιατί πρέπει να βγει ζωντανό από μιαν άλλη αγριότητα, να γίνει μεγάλος, ενώ τα βράδια τρέμει η ψυχή του πως θα μείνει για πάντα μικρός.

Έσβηνα επιμελώς τα χνάρια μου. Ο όρκος μας ήταν πολύ νωπός, όπως κι η λογική του: για να γράψουν για σένα, πρέπει να 'σαι είτε διάσημος είτε νεκρός – πτώμα που ξεχωρίζει, κατά τρόπο φριχτό, από το πλήθος των πτωμάτων. Σε μια πρόσκαιρη στέγη,

ξεφυλλίζοντας ένα ξένο ημερολόγιο, θα έβρισκα την τελική φράση της διαθήκης του μαρκήσιου Ντε Σαντ: *Φυτέψτε μια βελανιδιά, ώστε να μεγαλώσει και να εξαφανίσει κάθε ίχνος του τάφου μου, καταπώς ελπίζω να σβηστεί η μνήμη μου απ' τις ψυχές των ανθρώπων. Σχεδόν τον λυπήθηκα. Την πάτησες, ήθελα να του πω.*

Η αρρώστια ήταν τα βαράκια στη γυμναστική της σιωπής, στο καθημερινό, μοναχικό αγώνισμα της λήθης. Ακόμα κι όταν δεν ήταν ορατή, σαν το σημάδι του Κάιν – μια μαβιά πληγή στον κρόταφο, ένα θαμπό, τυφλό μάτι, μια γλώσσα σαν κρέας που μούχλιασε, ένας βήχας βικτωριανού φυματικού –, η παραμικρή λάθος λέξη σήμαινε εξορία: άνθρωποι άλλαζαν θέση πανικόβλητοι, σ' έδιωχναν με απίθανες δικαιολογίες από δωμάτια προσωρινής φιλοξενίας, από τραπέζια και πάρτι, κι έπειτα πετούσαν ό,τι μπορεί να 'χες αγγίξει. Ο αιχμάλωτος πολέμου στον καθρέφτη σου θύμιζε διαρκώς, *Αφού δεν είσαι στον λάκκο, ξέχνα τον, πες πως δεν υπάρχει.*

Δεν ήταν δύσκολο να σκαφιστώ μιαν ανιαρή ζωή – έστω κι ανομολόγητα, την είχα λιμπιστεί πολλές φορές: ουδέτεροι γονείς, άχρωμη εφηβεία, τριάντα χιλιάρικά τον μήνα για να σερβίρεις καφέδες χωρίς ΙΚΑ, ως δήθεν ανίψι του μαγαζάτορα. Κανείς δε σκαλίζει το παρελθόν των βαρετών ανθρώπων, των άορατων – κι η αδυναμία, η καταβολή, το πελιδνό σου χρώμα έχουν εξήγηση: μαύρη φτώχεια.

Και πέρα απ' το κοινωνικό καμουφλάζ, ήθελα να αλλάξω, να διαγράψω τους μήνες στην Ανάληψη, το τέλος που παρά τρίχα με προσπέρασε. Το πρώτο διάστημα, όσο ήμασταν περιπατητικοί, λέγαμε πως θα τερματίζαμε παρέα, με τον έναν ή τον άλλο τρόπο, στον κοινό αγώνα δρόμου – τρία ταλαίπωρα μα γελαστά προφίλ στο φότο φίνις. Όμως η μετά θάνατον ζωή δεν είχε θεατές, συναθλητές, ποδοβολητό, νήμα – έτρεχα σ' έναν έρημο στίβο, ολοένα πιο αργά, αγκομαχώντας μάταια.

Θα 'θελα να πω πως δε γινόταν αλλιώς, πως δεν μπορείς να έχεις και το χτες ολόκληρο και το αύριο χορτάτο – με το ένα χέρι αρπάζεσαι, με τ' άλλο αφήνεις. Θα 'θελα να πω ότι σας αρνήθηκα επειδή ήταν επιβεβλημένο, κι ότι η άρνηση δεν είναι σαν την προδοσία, δεν κόβει τόσο βαθιά, κι έτσι κι αλλιώς βρισκόσασταν πέρα απ' την επικράτεια του πόνου. Αλλά δε ζούσα ασυναίσθητα – απεναντίας, κάθε μου κίνηση, κάθε μου ανάσα, ήταν μετρημένη απ' τον σπιούνο της συνείδησης, κομμάτι της μεταμόρφωσης που μου στοίχιζε τα πάντα.

Κι έπειτα πέρασε από πάνω σας ο οδοστρωτήρας του χρόνου. Θυμάμαι, σ' ένα απ' τα στενά όπου έπαιζα παιδάκι, ένα τάλιρο που 'χε γλιστρήσει απ' την τσέπη κάποιου εργάτη, κάποιου περαστικού, κι είχε γίνει ένα με την άσφαλτο. Όπως όλα τα γειτονόπουλα, είχα πασχίσει με λύσσα να το ξεκολλήσω, το πο-

λύτιμο κέρμα με την κεφάλια του Αριστοτέλη, μα ήταν αδύνατον, όσο κι αν πλήγιαζα τα χέρια μου με τον σουγιά και το κατσαβίδι. Στο τέλος, παραιτηθήκαμε, το ξεχάσαμε σχεδόν, και μόνο όταν ο ήλιος φώτιζε τον δρόμο, και στραφτάλιζε πάνω στο άπιαστο νόμισμα, στεκόμασταν για μια στιγμή, κοιτώντας με καημό, ξεφυσώντας με λαχτάρα. Έτσι, σε κάποια ισιάδα της ψυχής μου, μένατε λαμπροί, αξόδευτοι.

Ήμασταν ερωτευμένοι εμείς οι τρεις, έτσι δεν είμαι; Όχι πως θα περνούσε απ' το μυαλό μας να το αρθρώσουμε ποτέ. Αλλά όταν σας έχασα –μέσα στην ίδια νύχτα, μια νύχτα που η δύσπνοια στοίχειωνε με όνειρα πνιγμού τον ρηχό μου ύπνο–, όταν κόπασε ο πρώτος θρήνος, δεν είπα μόνο, *Τέλος οι φίλοι για μένα*. Την ίδια στιγμή, για λόγους φανερούς όσο η πάπια, όσο τα σωληνάκια που έβγαιναν απ' το ισχνό μου σώμα, αποφάσισα πως, αν επιζούσα, θα 'πρεπε να πορευτώ χωρίς έρωτα, μακριά κι απ' το πιο φευγαλέο άγγιγμα.

Γι' αυτό, όταν η τύχη έφερε αναπάντεχα στον δρόμο μου τους πρώτους φίλους και τους πρώτους έρωτες της καινούριας, χαριστικής μου ζωής, σαν ποντικός που βγαίνει ροκανίζοντας σ' ένα ντουλάπι γεμάτο τρόφιμα, δεν έβγαλα άχνα. Πώς να μας ιστορήσω, να μας εξηγήσω, σε ανθρώπους που είχαν κάνει τέτοια δρασκελιά πάνω απ' το χάος για να μ' αγαπήσουν; Το πιο παράλογο όλων: έτρεμα

την κρίση σας, μ' έτρωγε η σκέψη πως κάπου, πέρα απ' τον αφουγκρασμό του πένθους μου, κουτσομπολεύατε γελώντας: *Πού τον βρήκε!* Κάθε φορά που σας μιλούσα –και σας μιλούσα διαρκώς, την ώρα που καθάριζα τα τραπεζάκια με το βετέξ, την ώρα που έσκυβα να δω αν ο δείκτης της ζυγαριάς είχε ανέβει, την ώρα που άκουγα το σιγανό ροχαλητό στο ζεστό, κατοικημένο κρεβάτι–, σας έδινα τον λόγο μου: *Κανείς ποτέ δε θα πάρει τη θέση σας.* Ήσασταν τα εικονίσματα της καρδιάς μου – όμως το εικονοστάσι έχει μια και μόνη μοίρα: να μείνει, αργά ή γρήγορα, αξεσκόνιστο.

Στον επόμενο τόνο, είχα τα διπλά σας χρόνια, είχα έναν ολόκληρο εαυτό, μιαν αισθηματική περιουσία, που δε σας περιλάμβανε. Περνούσαν μήνες χωρίς να σας συλλογιστώ ούτε μία φορά. Το πλαστό παρελθόν είχε ριζώσει, μπορούσα να γειρω στον κορμό και τη σκιά του. Ναι, είχα περάσει περιπέτειες στα νιάτα μου – μα τίποτα το εξωφρενικό. Στις συζητήσεις της παρέας και της συμβίωσης, πιθήκιζα πρόθυμα τη χλιαρή αναπόληση της δεκαετίας του '90 ως μεταβατικής, νερόβραστης εποχής, με κάποιες ενδιαφέρουσες μπάντες κι ορισμένες καλές ταινίες, μέσα σ' ένα παγκόσμιο, απατηλό κλίμα ευμάρειας και προόδου. Η κοινή ηθική είχε κάνει τόσες τούμπες, που μπορούσες πια ως και να δηλώσεις χύμα πως δε θυμόσουν και πολλά, επειδή είχες

περάσει την περίοδο εκείνη μες στη δίνη του κλάμ-
μπινγκ και της ντρόγκας.

Όταν επιστρέφατε –πάντα αναπάντεχα, αιφνι-
διαστικά, σαν βαθιά κάκωση που караδοκεί τη λά-
θος κίνηση για να σε σωριάσει χάμω μ' έναν σπα-
σμό πόνου–, ο πειρασμός να σας αναστήσω ήταν
αφόρητος. Ο αιώνας που δεν προφτάσατε να δείτε
είχε θέση για σας – ένα σωρό άνθρωποι, κι όχι μό-
νο δικοί μου, θα έσπευδαν να αγκαλιάσουν τη σπα-
ραχτική μας ιστορία. Αλλά στο μεταξύ είχα σχεδόν
πάψει να πιστεύω ότι οι τρεις μας ζήσαμε, κάποτε,
σαν αδιαίρετη μονάδα, σαν υποκοσμιακά, μυθιστο-
ρηματικά χαμίνια – δεν μπορεί, σίγουρα τα είχα ονει-
ρευτεί όλα αυτά που το μυαλό επέμενε ότι έγιναν!
Και τα πειστήρια ήταν ελάχιστα: οι οικογένειές σας,
το δίχως άλλο, είχαν αφανίσει τη μνήμη σας, οι πε-
ρισσότεροι αλλοτινοί γνωστοί μας είχαν σκορπίσει
στον αέρα – ή στο χώμα. Ακόμα και το χωνευτήριο
του Βοτανικού –μιας κι οι τάφοι σας ήταν βραχύβιοι
όσο κι εσείς– είχε κλείσει χρόνια πριν. Το μόνο απο-
μεινάρι ήταν οι μαθητικές σας ταυτότητες, δυο μι-
κροσκοπικές, ασπρόμαυρες φωτογραφίες απ' όπου
με κοιτούσατε με όλο τον τυραννισμένο τσαμπουκά
των δεκατεσσάρων σας χρόνων, μ' ένα βλέμμα που
εκλιπαρούσε για αγάπη, όσο κι αν τα σφιγμένα χεί-
λη επέμεναν πως δεν υπήρχε τέτοιο πράγμα.

Θα μπορούσα να συνέχιζα τα φέματα για πάντα,

στην ξενιτιά του μέλλοντός μου, στην ξένη γλώσσα της ανάγκης και του φόβου, αν δεν ερχόταν στη ζωή μου, απρόσμενα, ένας καινούριος άνθρωπος. Όταν γνωριστήκαμε, μας χώριζαν δυο γενιές ακριβώς, και σύντομα θα μιλάει φαρσί το θαυμαστό ιδίωμα της φουρνιάς του, και πριν το καταλάβω θα με ανακρίνει, θα θέλει να μάθει τα πάντα για το μυθικό εκείνο μέρος απ' όπου εκτείνεται –σαν σκοτεινή, κι έπειτα ολόφωτη σήραγγα– η ιστορία του. Κι η ιδέα να φλομώσω αυτό ειδικά το πλάσμα με παραμύθια με γέμιζε από την αρχή αβάσταχτη θλίψη – και μόνο για το γέλιο του, τη βροντερή προσφώνηση που βγαίνει απ' το στόμα του όταν με βλέπει σηκώνοντας τα χέρια, του χρωστάω την αλήθεια.

Ο γιος μου είναι τεσσάρων ετών. Φαντάζομαι τα γουρλωμένα σας μάτια, τα χέρια στα μάγουλα: *Κόψε φάση, μαλάκα! Το ούφο έκανε παιδί, μαλάκα!* Άλλος ένας πατημένος όρκος, παρότι ακόμα και τη στιγμή που τον δώσαμε ήταν ολότελα περιττός (στην κατάσταση μας, η αναπαραγωγή ισοδυναμούσε με διπλό φόνο), ήταν μια αναγκαία τελετή, για να ξεορκίσουμε το κακιασμένο, πικρόχολο στοιχείο εκείνων που μας έφεραν –χωρίς να μας ρωτήσουν, χωρίς καν να μας θέλουν– στον κόσμο: *Αν είναι να γίνω σαν τους γονείς μου, καλύτερα να γεράσω βαρώντας μαλακία.* Νεότης νεοτήτων, τα πάντα νεότης! Αφού κανείς μας δεν έμελλε να γεράσει.

Είσαι ένα θαύμα, θα του πω, τη μέρα της μεγάλης τόλμης, κι εκείνος θα μορφάσει με αμηχανία, αν όχι με αποστροφή, γιατί θα 'ναι πια έφηβος, και δε θα γουστάρει γλυκόλογα. Ούτε στα πιο τρελά μου όνειρα δεν είχα φανταστεί ότι κάποτε θα 'χα τόσο μεγάλο γιο, θα επιμείνω, απλώνοντας δειλά το χέρι στο γόνατό του (αν μ' αφήσει). Όταν ήμουν στην ηλικία σου, βλέπεις, άνθρωποι σαν εμάς δεν κάνανε παιδιά. Κι αν προσέξει την αντωνυμία, και τσιμπήσει, και ρωτήσει ποιους εννοώ, θα του πω.

Και για πρώτη φορά ύστερα από τριάντα χρόνια θα βγείτε απ' το σκοτάδι της ψυχής μου και θα σταθείτε στο φως.

Για πάνω απ' τη μισή μου ζωή, απέφευγα τα Εξάρχεια.

Το Χαλάνδρι με είχε μεταμορφώσει σ' αυτό το μυθολογικό ον των προαστίων: μισός άνθρωπος, μισό αυτοκίνητο – κι ακόμα κι όταν είχα καμιά δουλειά εκεί γύρω, έλεγα πως δε θα 'βρισκα πάρκινγκ, ή ότι θα μου έσπαγαν τ' αμάξι. Οι λιγοστές διαδρομές μου στην καρδιά της Αθήνας είχαν συγκεκριμένα, απαραβίαστα σύνορα: Χαριλάου Τρικούπη – Πατησίων – Καλλιδρομίου – Αλεξάνδρας. Όποτε τύχαινε κάλεσμα σε μπαρ, καφέ ή ταβέρνα που

βρισκόταν σ' αυτό το αδρό τετράγωνο, απαντούσα με τη συνήθη –κι αποδεκτή– δικαιολογία όσων κοιτούν στα βόρεια: Πού να τραβιέμαι τώρα στο κέντρο; Οι περιγραφές της παλιάς μου γειτονιάς –της πρώτης που διάλεξα μετά την απόδραση απ' το πατρικό μου– ήταν διφορούμενες: άλλοι υποστήριζαν πως τα Εξάρχεια είχαν βελτιωθεί, είχαν καθαρίσει (μια λέξη που έφερνε πάντα στον νου μου μιαν ουρανομήκη σφουγγαρίστρα, που σάρωνε ταράτσες κι έπνιγε άτυχους περαστικούς σ' έναν γιγάντιο κουβά με χλωρίνη), κι άλλοι –ιδίως οι μεσόκοποι πρώην Εξαρχιώτες– μοιρολογούσαν την πατρίδα των νεανικών τους χρόνων, λέγοντας πως είχε εκφυλιστεί, είχε χάσει την ασυμβίβαστη, εξεγερμένη της ταυτότητα.

Το κυριακάτικο πρωί που διάβασα ότι ένα ένστολο κτήνος είχε σκοτώσει εν ψυχρώ ένα παιδάκι δεκαπέντε χρονών στα λημέρια μας –στο σπίτι μας– η επιθυμία να κατέβω στα Εξάρχεια με είχε αδράξει σωματικά, σαν σφάχτης – ο πόνος δε θα καταλάγιαζε μέχρι να βρεθώ στον τόπο της δολοφονίας, του γνωστού κι άγνωστου μαρτυρίου. Κλαίγοντας για τον Γρηγορόπουλο, θα έκλαιγα για σας, για μας, για όλους τους άκλαυτους, κι ίσως κάποιος μες στο πλήθος –συνομήλικος, επιζών της ίδιας εποχής, της ίδιας λαίλαπας– να με αναγνώριζε, να 'ρχόταν και να με έπαιρνε αγκαλιά, και καθισμένοι στο φάντασμα ενός παλιού, ξεριζωμένου καφέ, με την μπίρα στο τρε-

μάμενο χέρι, να μιλούσαμε για τους νεκρούς μας – και να θυμόταν τα ονόματά σας, την παρέα μας!

Όμως δεν είχα θέση, μερίδιο, σ' αυτή την απώλεια – κι όσο έβλεπα την οργή του κόσμου να φουρνώνει, την Αθήνα να καίγεται, τόσο πείσμωνα, τόσο πέτρωνε μέσα μου ο χολωμένος εγωισμός. Πού ήταν όλοι αυτοί οι τύποι, ή οι γονείς τους, όταν πεθαίναμε εμείς; Θυμόταν κανείς τη χαιρεκακία των καλών χριστιανών με τον διωγμό και το θανατικό, την ικανοποίηση –βαθιά, ανερυθρίαστη– των ηθικών ανθρώπων με την παγανιά του Ρακοσυλλέκτη; Όχι, δεν είχα καμιά δουλειά στα Εξάρχεια.

Για τελευταία φορά, έβαλα το παρελθόν στο αθόρυβο· οι περιστασιακές, απρόβλεπτες δονήσεις του ήταν η ποινή μου, για όλες τις αναμνήσεις –όλες τις φωνές– που άφηνα αναπάντητες. Το παρόν διεκδικούσε, έσπρωχνε, έτρεχε κι απαιτούσε να το κυνηγήσεις. Το παρόν γέμιζε τις ρωγμές με τσαλακωμένα φύλλα εφημερίδων, που πηδούσαν τους μήνες σαν μέρες. Κι ύστερα, μια μέρα, το παρόν είχε το αίμα και τα μάτια μου έξω απ' το κορμί μου, με ξυπνούσε δυο και τρεις φορές τη νύχτα, ήθελε άλλαγμα, φαΐ, ύπωνε οργισμένο τις γροθιές του: *Μην αφαιρείσαι! Μόνο εγώ υπάρχω!* Είχα σκεφτεί δυο ονόματα γι' αυτό το ζουμπουρλούδικο παρόν, αλλά στο τέλος δεν τα ξεστόμισα – θα 'πρεπε να δώσω εξηγήσεις, κι ίσως θεωρούνταν κακότυχα.

Πόσο μου λείπατε, ώρες ώρες! Μα οι υπόλοιπες ώρες ήταν περισσότερες.

Η προδοσία ξεκινά με μια φωτογραφία: το περασμένο Σάββατο, χαζεύοντας στον υπολογιστή με τον πρώτο καφέ, είδα ξάφνου μπροστά μου το κουρελιασμένο πανό που κρεμόταν στην πρόσοψη του Σάκου, δεμένο στα κάγκελα του δεύτερου:

ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΑΝΑΡΧΗΣ ΑΝΟΧΗΣ

Το άρθρο κάτω απ' τη φωτογραφία μιλούσε για τη μικρή, ταλαίπωρη πατρίδα μας, τη στέγη της χαράς και της πίκρας μας: *ένα πρωτοποριακό κοινόβιο, ανοιχτό στη διαφορετικότητα*. Το διάβασα διαγωνίως, με την καρδιά στα δόντια, γυρεύοντας τα μούτρα μας στις ξέθωρες φωτογραφίες, κάποια αναφορά στο δώμα –εις μάτην–, κι έπειτα το ξαναδιάβασα προσεχτικά. Ήταν καλοπροαίρετο αλλά γλυκανάλατο, κι ανακριβές – η τυπική εξιδανίκευση της σκοτεινής εκείνης εποχής που θα περίμενες από έναν πιτσιρικά συντάκτη. Δεν έγραφε λέξη για τα πολεμόχαραντου της αστυνομίας και της Δίωξης, για το ξύλο και τα μαχαιρώματα της μαφίας, για τους νομιμόφρονες περίοικους που κόντεψαν δυο φορές να μας κάψουν ζωντανούς, για τα ασθενοφόρα που δεν έρχονταν, με τη δικαιολογία ότι η Ορέων ήταν πεζόδρομος και δε χωρούσε το όχημα, για τα σπασμένα τζάμια και τις παραβιασμένες πόρτες και τα συνθήμα-

τα φονικού μίσους που σβήναμε μέρα παρά μέρα απ' τους τοίχους.

Απ' την οριστική διάλυση της κατάληψης το '97, το ακίνητο είχε αλλάξει κάμποσες φορές χέρια και χρήσεις –είχε γίνει παιδικός σταθμός, φροντιστήριο ξένων γλωσσών, κι εστιατόριο, κανένα εκ των οποίων δεν ευδοκίμησε–, μέχρι που, λίγους μήνες νωρίτερα, είχε αγοραστεί από μια εταιρεία κινεζικών συμφερόντων, και πλέον στέγαζε τέσσερα αυτόνομα δωμάτια Airbnb.

Αυτά τα έξι γράμματα, στο τέλος, με βρήκαν σαν γροθιά – κι ο αέρας που βγήκε από μέσα μου ήταν η αργοπορημένη αναπνοή σας: ένα ξύπνημα που δεν μπορούσα να αγνοήσω άλλο.

Δε μ' είχε πειράξει η κατάληξη του Σάκου, ο εξωραϊσμός, η σκέψη ότι στον ακριβό τόπο της νιότης μας θα γελούσαν, θα μαγείρευαν και θα κοιμούνταν μακάρια ανέμελοι τουρίστες – εδώ και χρόνια, ξένοι επισκέπτονταν τα Εξάρχεια για να ψηλαφήσουν στη φθορά τους την εξωτική ιδέα της αναρχίας, όπως τη φανταζόταν ο καθένας. Δεν ένιωθα κτητικότητα, αγανάκτηση· ήμουν μαζί σας στην Ανάληψη, στον ίδιο θάλαμο, και ξέρω πως τίποτα –ούτε καν το δάνειο του χρόνου, που μου δόθηκε δυο φορές, με άγριο τόκο– δε μου ανήκει στ' αλήθεια.

Τη στιγμή που έκλεινα το άρθρο και σκούπιζα τα ανόητα δάκρυα, η τραγωδία του χαμού σας είχε

συμπυκνωθεί –παράδοξα, ανεξήγητα– στο γεγονός ότι δε θα μπορούσα ποτέ να σας εξηγήσω τι εστί Airbnb. Οι τεχνολογικές επαναστάσεις που δεν είδατε μας χώριζαν σαν άβυσσος – πώς να σας περιγράψω το ίδιο το ίντερνετ, τόσο προσιτό κι απέραντο, ένα τεχνητό σύμπαν που καταβρόχθισε τις μέρες και τις νύχτες μας, που μεταμόρφωσε τις πιο απλές μας πράξεις κι επιθυμίες; Μετά βίας είχαμε προλάβει τα κινητά, και κανείς απ’ τους τρεις μας δεν είχε δικό του, διότι ήταν πανάκριβα, κι επιπλέον ποιον είχαμε να πάρουμε, ποιος ήθελε ν’ ακούσει τη φωνή μας και να μάθει αν ήμασταν ακόμη ζωντανοί; Όταν είχαμε για πίτσες, το στρίβαμε, κι ο χαμένος πήγαινε με την κοινή μας τηλεκάρτα στο καρτοτηλέφωνο της Σολωμού. Απέκτησα τον πρώτο μου υπολογιστή το 2002, κι η δική σας επαφή με την τεχνητή νοημοσύνη δεν ξεπέρασε τα μπλιμπλίκια που παίζαμε –όταν πήγαιναν καλά οι δουλειές και το φυσάγαμε– στο ουφάδικο της Αλεξάνδρας.

Για μερικά λεπτά, με κυρίευσε αυτή η παραφροσύνη του ονείρου, η βεβαιότητα πως, αν αντιστρέψεις μια πράξη, αν αλλάξεις κάτι μικρό αλλά τρομερά σημαντικό, ο κόσμος θα τρανταχτεί στον άξονά του, κι οι πεθαμένοι θα πάψουν να κρύβονται πίσω απ’ το αραχνοϋφαντο πέπλο της ανυπαρξίας. Αν μπορούσα να καλύψω το αχανές τεχνολογικό κενό, να σας δασκαλέψω στα άλματα που συνέβησαν ερή-

μην σας, θα ανταμώνουμε πάλι. Μήπως να σας έφτιαχνα από ένα μείλι; Να πλησιάζατε λίγο, λίγο πιο κοντά, ώστε να βρεθείτε μες στην εμβέλεια του Wi-Fi μου; Είχα τόσα να σας πω, να σας δείξω! Το ξέρατε –το 'χατε φανταστεί ποτέ;– ότι μια μέρα το επιπόλαιο σεξ όχι μόνο δε θα 'ταν ζευγάρωμα σκιών, πηγή ντροπής και θανάσιμου κινδύνου, μα θα γινόταν τετριμμένο, μια αρπαχτή που κανονίζεται γρήγορα κι ανώδυνα και δίχως ενοχή, καθώς χαζεύεις επίδοξους συντρόφους με νωχελικές κινήσεις του αντίχειρα;

Πέρασα δεκάξι ώρες εντατικής, τυφλής αποθυμιάς, σκουντουφλώντας μες στο σπίτι σαν φάντασμα που μοιρολογεί την πρωτόγονη ζωή του: *Θυμάστε όταν μας κόλλαγε ένα κομμάτι που 'χαμε ακούσει και δεν ξέραμε ποιο είναι, και μας έτρωγε ότι μπορεί να μην το μαθαίναμε ποτέ; Ή όταν σπάγαμε το κεφάλι μας πώς λέγανε τον τάδε ηθοποιό που έπαιζε σ' εκείνη την ταινία; Ε, τώρα, ανοίγεις το κινητό, πατάς ένα κουμπί...*

Ώσπου, στις τέσσερις το πρωί, πήρα τ' αμάξι και βγήκα στην Κηφισίας.

Πάρκαρα στη Στουρνάρη. Η πλατεία, νέκρα: ένα ανοιχτό περίπτερο, δυο κοιμισμένοι σε παγκάκια.

Ανηφόρισα στην Αραχώβης, έπειτα έκοψα αριστερά στην Μπενάκη, και στο πιο ανύποπτο σημείο –που, όσες φορές κι αν είχες στρίψει, πάντα σε ξάφνιαζε, έτσι μικρό που ήταν το στενό, συνεσταλμένο σχεδόν, σαν να μην ήθελε συναναστροφές– τρύπωσα στην οδό Ορέων.

Για δεκαετίες, τα διερχόμενα πιτσιρίκια διόρθωναν με σπρίι τη φαινομενική ανορθογραφία – ακόμα κι εμείς αναμασούσαμε τη γνωστή κρυάδα: όταν μας ρώταγε κανείς πού μέναμε, απαντούσαμε: Στην Ωραίων – δε φαίνεται; Τώρα, ωστόσο, η μπλε πινακίδα ήταν απείραχτη, φρέσκια.

Παρότι το δρομάκι είναι βία εκατό μέτρα, στο πρώτο αργό μου πέρασμα δεν κατάλαβα ότι το κάτωτα σπυρο κτίριο με την πράσινη πόρτα και τον τορνευτό φανοστάτη ήταν ο Σάκος. Εκεί βρίσκεται η αληθινή ανατριχίλα της μνήμης: όχι ν' αναγνωρίζεις τον εαυτό σου, μα να τον προσπερνάς. Γύρισα, και στάθηκα στο κατώφλι.

Κανείς μας δεν είχε προσέξει την ομορφιά που λούφαζε κάτω απ' τη βρόμα και την αφροντισιά· απ' τους εκατοντάδες προσωρινούς και μόνιμους ενοίκους της κατάληψης, δε θυμάμαι κανέναν ν' αρθρώνει τότε τη λέξη νεοκλασικό.

Προσπάθησα να συγκινηθώ –παίρνοντας βαθιές ανάσες, πεταρίζοντας τα βλέφαρα–, μα δεν τα κατάφερα· ότι μ' έδενε κάποτε μ' αυτό το καλλωπι-

σμένο, ξένο σπίτι είχε πετάξει. Έκανα μερικά βήματα πίσω, αλλά η ταράτσα, φυσικά, δεν ήταν ορατή από κάτω – κι έτσι κι αλλιώς το δώμα (παράνομο, ετοιμόρροπο) θα 'χε γίνει καπνός αιώνες τώρα.

Ο αριστερός μου δείκτης έτσουζε – απ' τη στιγμή που διάβασα το άρθρο, είχα λιανίσει τις παρανυχίδες μου – και τώρα μια χοντρή σταγόνα αίμα, μαύρη στο μισόφωτο, είχε αναβλύσει στο βασανισμένο επιθήλιο.

Το λάθος αίμα. Η συμφωνία μας – τόσο ιερή, που δεν την είχαμε επισφραγίσει με παιδιάστικες τελετουργίες – έλεγε ρητά: *Κανείς δε φταίει. Κανείς δεν το πάσαρε στους άλλους. Όλοι κολλήσαμε μαζί, συγχρόνως, την ίδια στιγμή, έστω κι αν βρισκόμασταν αλλού.* Κι ήταν πιστευτό, με τόσα σφάλματα, μικρά και μεγάλα, της ανάγκης: το ίδιο κομμένο πλαστικό καλαμάκι για τους μύτους – η ίδια παραμάννα για τα κλεμμένα σκουλαρίκια – οι ίδιες γάζες, μετά τη φωτιά – η βελόνα των όρκων – πολλές φορές, όταν το στόμα μας έζεχνε, κι απ' τα χνότα μας κρινόταν αν θα τρώγαμε ή θα τη βγάζαμε νηστικοί, η ίδια οδοντόβουρτσα.

Όμως, σε πείσμα της λογικής, της αθωότητας που μοιραζόμασταν σαν τρύπια κουβέρτα, εδώ και χρόνια οι ίδιες τύψεις: *Εγώ έζησα κι εσείς όχι. Εγώ σας κόλλησα.*

Η στάλα έσκασε στο πρώτο σκαλοπάτι, σκόρπισε

στο άσπρο μάρμαρο, μια κόκκινη κηλίδα κυκλωμένη από μικρότερες, σαν πέταλα – το λουλούδι που σας έφερα.

Όπως κατηφόριζα, άκουσα φωνές στη σιγαλιά, και κοντοστάθηκα στη γωνία της Θεμιστοκλέους, πίσω από ένα λοξό γέρικο δέντρο. Την επόμενη στιγμή, φάνηκαν – τρία τουριστάκια, ολόξανθα, δυο αγόρια κι ένα κορίτσι, που κατέβαιναν τα σκαλιά, γελώντας και παραπατώντας. Η κοπελίτσα, στη μέση, ύψωνε κάθε τόσο το δάχτυλο στα χείλη: Σςς! – κι έπειτα χαχάνιζε κι αυτή.

Τα μεθυσμένα λόγια τους θα 'ταν ακαταλαβίστικα ακόμα κι αν μιλούσαν ελληνικά – πώς να καταλάβω παιδιά τόσο ασφαλή, τόσο χορτάτα και γενναία; Η δική μου παιδικότητα, στο διπλανό τετράγωνο, ήταν ένα μάτσο κόκαλα, θαμμένα κάτω από δυο χέρια μπογιά και μια μεσοτοιχία.

Κι έτσι κι αλλιώς, δεν έβλεπα τα ξενύχτικα νιάτα που σε λίγο θα περνούσανε μπροστά μου, γερά κι ολοζώντανα, αναδίνοντας ξεδιάντροπη ευτυχία.

Έβλεπα εμάς, να κατεβαίνουμε απ' την Καλλιδρομίου, πιασμένοι αγκαζέ, ντυμένοι με τριμμένα, άπλυτα ρούχα, με όρθια τα μαλλιά απ' την αλουσιά, άκουγα τις νεανικές μας φωνές και τα ανίκητα γέλια μας. Τα Ζωντάρφανα, η πρεζού κι οι πουστάρες της, η Αλατιέρα, η οικογένεια Ανωμαλάκη. Κανείς δεν έδινε δεκάρα για μας, κανείς δεν έφτανε

την αγάπη μας. Ήμασταν ο ένας η φωλιά του αλλουνού, και τα φτωχά μας γλέντια θα κρατούσαν μια ζωή – τόσα χρόνια μετά, και το ποδοβολητό μας δεν είχε σιγήσει. Αν έκανα ένα βήμα τώρα, αν τέντωννα το χέρι απ' το μελλοντικό μου χάραμα, ίσως σταματούσαμε.

Αλλά δεν ήθελα –δεν έπρεπε!– να σταματήσουμε, όχι, ούτε στιγμή. Μόνο να ξέρατε, αυτό μόνο, ότι η σκιά μου ποτέ δεν έφυγε από δω: εγώ είμαι το λοξό γέριχο δέντρο, κι έχω μια ζωή απλωμένα τα κλαδιά μου, περιμένοντας το πέρασμά σας.

Κι ας αγκαλιάζω τον αέρα – είναι πάντα ζεστός απ' το στήθος σας.